

KIÄ KAETAS ELÄJIT, KAS SUSI?

JAN RAHMAN

„HUNT“. Autor-režissöör **Priit Valkna**, produtsent **Artur Talvik**, operaatorid **Margus Malm** ja **Artur Talvik**, monteerija **Tambet Tasuja**, tootmisassistendid **Hele Lilleorg** ja **Johanna Trass**, konsultant **Siim Pede**, teksti luges **Priit Valkna**, muusika: **Wimme Saari**. Betacam SP, 28 min, värviline. © Allfilm & ETV, 2003.

„KAETAJAD“. Autor-režissöör **Priit Valkna**, produtsent **Artur Talvik**, operaatorid **Tauno Sirel**, **Priit Valkna** ja **Artur Talvik**, monteerija **Tambet Tasuja**, assistendid **Hele Lilleorg** ja **Kätlin Jensen-Tiigi**, heli järelmontaaž: **Oleg Davidovitch**, teksti luges **Priit Valkna**, muusika: **Wimme Saari**. Betacam SP, 27 min 41 s, värviline. © Allfilm ETV tellimusel, 2004.

Timahava, 2005. aastaga sügüse sai ma teedä säändse asja. Mi külän (kon ma olõ elänü õnnõ säidse aastakka, tuuperäst viil pall'ond tiia-ei) om kah hädä tuuga, et ku kiäki müü pörssit, või tulla pörssaostja, kaia suuri silmiga laudan ringi ja üteldä, et „oi-oi, ma õks saa-ei osta, latsõ ei lupa“. A ummete oll' olnu vaja tulla haigide jalguga tuuperäst mitu kilomeetrit. Tuuperäst, et üteldä, et latsõ lupa-i pörssit võtta.

Ma elä Luutsnigu kandist vast 70 kilomeetrit kavvõn, Võromaa tõõsõn otsan, Kanepi kandin. Jutt vanamutist, kiä ei pea pall'os katte kilomeetrit maaha kävvü (televon om mõlõmbil, nii vanamutil ku pörssamüüjäl olõman), tõi mul-

lõ (kats päivä pääle mullõ antu tähtao lõppu) miilde asja, et olli lubanu kirotu arvustusõ filmist „Kaetajad“. Ja viil olli ma lubanu kirotu arvustusõ filmist „Hunt“. **Priit Valkna** filmi mõlõmba, näütäse ja kõnõlõsõ Luutsniku kandist, tuu kandi inemiisi uskmisist, midä täambädsel pääväl inämbän jaon Eestin egäpääväelon tunda-ei.

Alostu sis pääle filmist „Kaetajad“. Tuu nakkas pääle hirmsa posimisega, keerutedäs pendlit ja kistutedäs kün-näld, kaias, kohe poolõ lätt toss. Mu meelest omgi tuu posija seo filmi üts tähtsämbit tegeläisi. Om olõman kiäki, kiä om kuigi kuulutanu, et timä mõist säändsõ juhul, ku elläi om är kaetadu, kurja vällä aia. Et toogõ uma raha timä kätte ja sis timä avitas.

Säänest juttu muidogi kiäki usu-ei. Võiolla et mõni „Pärnumaa“ miis õnnõ. Sääne säääl filmin omgi, keelepruugi ja olõki perrä muidogi või arvada, et timä esi om kül jo tanmail sündüntü, a õks vanõmbidõ vai vanavanõmbidõ perrä Pärnu mehes jäänü.

Ja tuu Pärnumaa miis sis peläs' nii hirmsahe, et eläjä kõik mugu otsõ anni. Kül tä sääd' egasugumaidsi viklu lauda ussõ taadõ pistü vai palot' „kaetaja“ rõivit vai muid asjo. Tälle olõs ma soovitanu viil urinoteraapiät, egä hummuk puul liitret umma lämmindest henge ala, sis saava kindla pääle eläjä terves. Täpsembä retsepti saa mu käest kõva raha iist.

Ja sis tuu tönõ puul, sääne väega är hiitünü vanamutikõnõ, kiä kõnõl', et „mullõ eläjä hirmsahe miildüse“. Vana-mutt oll' küländ vagura olõmisega, ar-vas', et selle et täl omma kortsu näon, selle külärahvas tedä kahjatsejäs pidä. Tuu mutikene arvas', et hädä om tollõn, et tä juu-ei ja kisu-ei suitsu ja olõ-i niimuudu tõisi külänemiisiga üttemuudu. Selle kõnõlösõ.

Tegeligt sai kalamehe jutust jo sel-ges, mis tuu hädä tegeligt om. Mag-neesiumipuudus.

Noh, mõista-ei ma sinnä midägi ma-no üteldä. Olkõ no nii, nigu omma. Ja panku umma rahha kohe tahtva. Ja kõ-nõlgu tõisi eläjist vai käügü lautu pite eläjit kitmän, mis mul tuust. Ma kõnõlõ-ei elost, kõnõlõ filmist. Ja tuu film om hää. Mulle hirmsahe miildüs. Ma naara tuu filmi man pea egä lausõ pääle. Ja tego olõ ei jalaga-perse naljuga, a intelli-gentsõ huumoriga ja tuu muule miildüs. Väega. Nii et sisulidselt om taa väega kõva film. Kujondusligult kah. Jalgrat-taga poodi mano sõitja, küläpildikese, kinäste kujondet vahekirä, **Wimme** muusika. Midä tah inämb tahta. Tegijile hindes viis.

Tõõnõ film om „**Hunt**“. Tuu om jäl Valkna tett ja jäl tuustsamast kandist. Tegelaisi om noidsammu ja om tõisi kah. Sääl om hoobis sääne asi, et üts mehekene om jäänü kuigi väega säänd-ses, mõistaki-ei üteldä, määndses. Ku liinan omma asotsiaali ja nail uma maa-ilm, sis midä piät tegema tuu maajoo-dik, kiä tõisiga läbi saa-ei. Tä jääs är kui-gi ütsindä, pooditagonõ rahvas tedä umas ei piä, kõrraligu inemise ammuki mitte. Sis tä jääs niimuudu ja unetedäs. A timä taht tähelepannu. Lask esi külä pääl valla jutu, et tahat, tii kukõrpalli ja olõ susi! Võtt hindäle nimes Hunt, selle et om elänü tiia-ei kas Läti vai Eesti poo-lõ pääl ja tuuperäst tiiäki-ei kiäki õigõ-hõ, kas täl mõnt dokumenti vai nimme inne olnuki om.

Filmi tegijä muidogi läävä küländ ruttu õigõ raa päält är rappa. Nä otsva libasutt säält, kon tedä sukugi olla saa-ei – raamadukogost. Mõtsast piät ots-ma!!! Vai sis tõtõst Läti piiri veerest.

Tuuperäst mulle tuu soe-filmiga tun-duski, et asi om tsipa nigu kunstlik ja näüdeldü. Ei olõ inämb tuud peris asja, nigu oll' kaetaja-filmin. Es olõ magnee-siumipuudust!

Ku mõtlõma naada, sis taa inemise soes käümine vist peris Eesti kommõ olõ-ei, tuu om kostki Saksamaalt vast. Soomõn säänest asja ei pidävät olõma. Tähtsä om tä Eestin tuuperäst, et **Kitz-berg** om tä tähtsäs kirotanu. Ja arvada tuu asi, et inemise mõistva lukõ ja omma koolin pidänü tuud Kitzbergi raamatut lugõma ja filmi telekast kaema, om taale asjale niimuudu mõonu, et kõik tiidvä midägi kõnõlda-arvada. Vähemb tähtsä ei olõ ka tuu, et tuu libasoe asi om üle ilma tunnõt ja eestläse omma õks hir-mus uhkõ tuu üle, ku näil om kah midä-gi sääneestsamma nigu Ameerika filmist nätä. Küsü-ei kiäki, kost taa sääne jutt mi maalõ tulnu om.

Muidogi om susi hirmus tähtsä elläi, timä om tuu, kedä vanahalv pelgäs. Susi pidi olõma väe-elläi, vähämbält **Krulli Hasso** teedä. Ja timä om jo nii tark miis, et tedä või usku. Muidogi om ka muud vanarahva lorri, et kindla pääle om sutt mõnikõrd ka peris vanahalvas peetü, a tuud om arvada õks väega harva. Selge om tuu, et sutt omma inemise pelänü. Ja sääne salaperäline om susi õks kah olnu, harva inemisega kokko trehvänü.

Üts väega hää soejutt om **Kangro „Susi“**, lugu marusoes, kiä mitu valda läbi juusk ja egäl puul inemiisi purõ. Sääl olõ-i tuud inemise soes muutumist, om selge pilt tuust, et inemise omma saanu nakkusõ ja sis pandas na kinni, lasta-ei tõisiga kokko. Olõ-i määnestki kukõrpallitamist vai midägi säänest.

Niipall'o sis targutamiisi. Üts targu-tus viil tuust, mille säändse asja tääm-

bädtsel Võromaal õks kõnnõ all omma.

Talliinan omma „Kroonika“ ja reklaamiagõntuuri. Ja PR-virma, miä loova säändse pildi, määnest tahtva luvva. Luutsnigu kandin piät inemine kuigi esi saama. Ja inemine taht õks noidsammu asju. Ku nuu Talna kerstitootsi näile mitte midägi ei ütlet ja ku nää tiiä-ei, kiä om **Sõõrumaa** vai **Meelis Lao**, sis jääki-ei näil muud üle, ku tuusama asi uman maailman maaha mängi. Tulõva külän uma mõtsarüüvli, moodu-liisa, kahjatsõja ja libasoe, selle et inemine taht kultuuri seen ellä. Taht, et timäst kõnõldas ja esi taht kõnõlda. Taht hinnäst näüdä-dä, siist ja säält.

Priit Valkna filmi tutvustasõ tegeligu **Võromaa** üte nuka täämbäst päivä. Na andva edesi tuud kultuuri, miä om täämbä Võromaa perämeidsin nukkin. Tuu om sääne kattõmuudu kultuur – üttest külest om alalõ midägi vanna, a tõösõst külest tulõ pääle kõik vahtsõnõ. Filmin om kolmõ muudu kiilt – põh’aeesti kiil’, midä kõgõ inämb kõnõlõsõ sissetulnu: tiatritegijä ja hussiviinaga arstja **Mare** ja Pärnumaa miis **Kalle**. Tõösõs keeles om segäkiil, midä kõnõlõsõ piä kõik tegeläse. Eestikeelitsit lau-

sit tulõ sisse esiki kõgõ võrokeelitsemba vanamuti juttu, a om ka tõistpite – **Mare** ja **Kalle** jutu sisse tulõva jäl võrokeelitse sõna. A võrokeelitse tegeläse omma mõlõmban filmin selgehe katõkeelitse. Na mõistva häste nii võro ku eesti kiilt, hädä om õnnõ tuun, et nä tii-ei noil keelil õks nii kimmäst vahet sisse. Tuuperäst omma näide lause sakõstõ säändse, et jutt nakkas pääle eesti keelen, a sis tulõ hasart ja jutt nakkas nigu esihindäst juuskma ja kõnõlõja lätt koolin opitu keele päält imäkeele pääle üle.

A nuu filmi olõ-es keelest, säält esuurita kiilt. Tuuperäst olõ-ei ka mul tan vaja tuust keelest nii pikält mulista.

Ummete om mõlõmbat filmi hää kaia, eriti viil sis, ku mõtõlda tuu pääle, et esiki tuu Eesti nukku om nüüd suurõ Euroopa üts osa. Tollõn filmin tulõ vällä tsipakõsõ tuud perisello, periskultuuri. Tuu, midä perämedse paarisaa aastaga sakslaisi perräahvmise-kultuuriga hirmsahe hõttäda om püütü, a miä ummete kongi, olkõ sis vai kongi peris veeremaal, peris egäpäävadsen elon viil kõvva alalõ om. Tuu om kultuur, midä tasus uuri ja hoita. Aitjumma filmitegijile tuu iist, et nä määnsegi tūsükese tuust üles korssi.

Priit Valkna.

PRIIT VALKNA (sünd. 18. VII 1971 Tallinnas) on lõpetanud 1993 Tallinna Pedagoogikaülikooli lavastajana. Tõõtanud 1994 – 2001 Pärnu Raadio peatoimetajana, 2001 – 2005 Vene Draamateatris arendusdirektorina, praegu vabakutseline. Korraldanud aastast 1994 veefestivali „**Watergate**“. Teinud lühifilmid „**Hunt**“ (2003) ja „**Kaetajad**“ (2004), lavastanud kontsertetenduse „**Concerto Contore**“ (1999) ja teatriküki „**Karlsson katusel**“ (2002) „**Endla**“ teatris. Tänavu oli ta **Peeter Simmi** mängufilmi „**Kõrini!**“ II režissöör.

JAN RAHMAN (sünd. 30. VII 1975 Võrus) töötab Võru Instituudis projektijuhina.